

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דין שכירו ולקיטו

(ס"ג ב') ההוא מבואה דהוה דייר ביה (גוי ששמו) לחמן בר ריסתק. אמרו ליה: אוגר לן רשותך. לא אוגר להו. אתו אמרו ליה לאביי. אמר להו: זילו בטילו רשותיכו לגבי חד, הוה ליה יחיד במקום נכרי, ויחיד במקום נכרי לא אסר. אמרו ליה: מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי, והכא הא קדיירי! אמר להו: כל בטולי רשותייהו גבי חד, מילתא דלא שכיחא היא, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן.

(ס"ד א') אזל רב הונא בריה דרב יהושע, אמרה לשמעטא קמיה דרבא, אמר ליה: אם כן ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי! דמערבי (ביניהם, אע"ג דלא מהני), יאמרו עירוב מועיל במקום נכרי! דמכרזינן, אכרזתא לדדק? אלא אמר רבא: ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה (ישתדל עם הנכרי עד שיהיה אוהבו), ולשאול מיניה דוכתא, ולינח ביה מידי (ישאל לו הנכרי מקום בחצרו להניח דבר), דהוה ליה כשכירו ולקיטו.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: אפילו שכירו (הישראל לעבודת כל השנה), ואפילו לקיטו (לימות הקציר והאסיף, נחשב כדייר החצר), נותן עירובו ודין.

אמר ליה אביי לרב יוסף: היו שם (בבית הנכרי) חמישה שכירו וחמישה לקיטו (דריים בחדרים ובעליות) מהו (האם כמו שנחשבים בעלים להקל, כך גם להחמיר ולהצריכם שיתוף בין כולם)?

א"ל: אם אמרו שכירו ולקיטו להקל, יאמרו שכירו ולקיטו להחמיר (הרי דירתו אינה שלהם, ויכול לסלקם בכל עת)?

שיטות הראשונים

אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודין: רש"י פירש שכירו ולקיטו של גוי, נותן עירובו עם בני מבוי ודיו.¹ וכן דעת רבינו ירוחם והטור. והראב"ד פירש דשכירו ולקיטו של ישראל הוא דנותן עירובו. אבל שכירו ולקיטו של נכרי, אף אם הוא ישראל, הרי הוא משכיר הרשות במקום בעל הבית הנכרי.² וכן כתבו הרמב"ם והרשב"א. והשו"ע³ סתם כרמב"ם.

¹ הו יודעין שאין עירובנו מועיל כלום, ואין אנו מוציאין מחצרותינו למבוי ומה שאנו מטלטלין בתוכו, בשביל שרשות היחיד היא. רש"י.

² וכי הכרזה זו מועיל לדורות הבאין, שיראו אותן מטלטלין כאן ולא שמעו בהכרזה? רש"י.

³ והקשה הרשב"א (לפי פירוש זה) היאך נותן זה עירוב, והלא אינו דר שם ולא מקום פיתא איכא ולא מקום לינה איכא! ותירץ דלגבי ביתו של גוי הקלו (דכיון דמדינא מידי לא צריך, דדירת גוי לא שמה דירה, אלא משום גזירה, לאחר שהחמירו הקלו, שגם בכי האי גוונא ייחשב כישראל הדר שם). וכתב שלפי פירוש זה, דוקא בשכירו ולקיטו של גוי אמרו, אבל שכירו ולקיטו של ישראל בזמן שאין לו שם מקום פיתא או מקום לינה (למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה), אינו נותן עירוב (וכן משמע מרש"י, שהדגיש בכל המקומות דמיירי בשכירו ולקיטו של גוי דוקא).

⁴ הראב"ד פירש כי ישראל השואל מהגוי מקום, אינו נותן עירובו אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום הגוי, כמו שאמרנו (ולדמיון בעלמא נקטיה) דשכירו ולקיטו של אדם נותן עירובו ודיו (וכוונתו, דכיון דלגבי ישראל שכירו ולקיטו נותן את עירובו שלא מדעת בעל הבית, הוא הדין בגוי שכירו ולקיטו משכיר שלא לדעתו, דשוכר כמערב דמי. ב"י או"ח שפב, יב, ד). וכתב הרשב"א שפירושו נכון. המשנ"ב (שפב, יב, ס"ק לט-מ) מבאר (על פי שיטת הב"י) שדעת רש"י ודעימיה, שלא דוקא שכירות מתיר בגוי, הוא הדין שאלה, וממילא שאלתו מהגוי מועילה עבור כולם (כמו שחמישה השרויים בחצר, מועילה שכירות של אחד עבור כולם). אבל שיטת החזו"א

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזרה שית
כד תשרי תשפ"א
מסכת: עירובין | פרק: ו | דף: ס"ד

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ובשם יש אומרים כרש"י.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות עירובין, סימן שפב)

ב. אם בטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיחיד אצל הגוי, אינו מועיל.
יב. אם אינו רוצה להשפיר, יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהנה
ליה פשכירו ולקיסו, ומשפיר שלא מדעת הגוי. ויש אומרים שאינו צריך להשפיר, אלא נותן ערובו ודין.
טז. אם יש לגוי ה' שכירים או לקיטים ישראלים דרים בביתו, אין דירתם חשובה דירה שיאסרו זה על זה (דשכירות של
גוי אינו אוסר אם שכרו מבעל הבית) (בית יוסף).

איסור הוראה ותפילה לאחר שתיית יין

(ס"ד א') אמר רב יהודה אמר שמואל: שתה רביעית (הלוג) יין, אל יורה.

אמר רבה בר רב הונא: שתוי אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תפלה. שיכור אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו
תועבה.

(ומבאר) היכי דמי שתוי, והיכי דמי שיכור? שתוי, כל שיכול לדבר בפני המלך (ואינו משתבש). שיכור, כל שאינו
יכול לדבר לפני המלך.

(ס"ד ב') אמר רמי בר אבא: דרך מיל ושינה כל שהוא (או ז' או ז') מפיגין את היין. אמר רב נחמן אמר רבה בר
אבוה: לא שנו אלא ששתה כדי רביעית. אבל שתה יותר מרביעית, כל שכן שדרך טורדתו ושינה משכרתו.

(ומקשה) ודרך מיל מפיגה היין?! והתניא: מעשה ברבן גמליאל שהיה רוכב על החמור והיה מהלך מעכו לכזיב.
כיון שהגיע לכזיב, בא אחד לישאל על נדרו. אמר לזה שעמו: כלום שתינו רביעית יין האיטלקי. אמר לו: הן.
אם כן יטייל אחרינו עד שיפיג יינינו. וטייל אחריהן שלושה מילין!

(ומתרג' ש'אני יין האיטלקי דמשכר טפי (וצריך יותר ממיל להפיג).

(ומקשה) והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: לא שנו אלא ששתה רביעית, אבל שתה יותר מרביעית כל שכן
דרך טורדתו ושינה משכרתו (ויין חזק כאיטלקי נחשב כיותר מרביעית)!

(ומתרג' רכוב שאני (ש'אין לו טורח הדרך, ומפיג כל יין).

(או"ח פב, לג) שהוא מדין שנעשה על ידי זה שכירו ולקיסו, ולכן יכול לערב גם את דירת הנכיר. וראה רבינו יהונתן (י"ט ב', דפי רי"ף,
ד"ה ניזיל).

⁵ או"ח שפב, יב. והמשנ"ב (ס"ק מא) כתב דלכתחילה נכון לחוש לסברה ראשונה (סיעת הרמב"ם). מקורות - רש"י (ס"ד א', ד"ה ואמר;
ס"ו א', ד"ה ומה; ס"ו א', ד"ה אף). ראב"ד (הו"ד ברשב"א וריטב"א ועוד ראשונים). רשב"א (עבוה"ק בית נתיבות, שער ד, ס"ג) הביא
את שתי הדעות ולא הכריע. אמנם בחידושו הסכים לדעת הראב"ד. וכן כתב בתשובות (ח"ה ס"ה). רמב"ם (הל' עירובין ב, יב).

⁶ על פי רמב"ם (הלכות תפילה, ד, יז, מובא להלן).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

השתא דאתית להכי, לרמי בר אבא נמי (דאמר דרך מיל והכא תני שלושה מילין) לא קשיא, רכוב שאני (שאינן לו טורח הדרך, ולפיכך אין מפיגו עד שירכב שלושה מילין).

שיטות הראשונים

שתה רביעית יין: הרי"ף גרס השוטה רביעית יין אל יתפלל. וכן פסק הרמב"ם. אמנם תוספות כתבו דלא יתכן כלל כגירסה זו⁷, אלא השוטה רביעית יין אל יורה. וכן גרסו רבינו חננאל והרא"ש. והשו"ע⁸ פסק כרי"ף ורמב"ם.

שתוי ושיכור לעניין תפילה: כתבו תוספות ורא"ש, דשיכור שהתפלל לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל. וכתב רבינו פרץ, שכשיצא משכרותו יתפלל, אפילו עבר זמן תפילה אחת, כמו גבי שוגג⁹. וכן פסק השו"ע¹⁰.

שתוי ושיכור לעניין ק"ש וברכות: כתבו תוספות והרא"ש, דצריך עיון אם יש להשוות ברכות לתפלה לענין שיכור. דעל כרחק לאו לכל מילי דמיין, שהרי שתוי אל יתפלל לכתחלה עד שיפיג יינו, ושתוי מברך לכתחלה המזון וכל הברכות¹¹. דעת הרמב"ן דלענין ק"ש וברכות, קוראים שיכור ושתוי ויוצאים ידי חובתם¹². ודעת המרדכי דדין ק"ש כדין תפילה; אבל שאר ברכות יכול לברך אע"פ שהוא שיכור, וכן פסק הרמ"א¹³.

אופן הפגת היין: למסקנה, דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין. ודוקא רביעית, אבל שתה יותר מרביעית, כל שכן ששינה משכרתו ודרך טורדתו. ואמרינן, דרכוב שאני. בהגהות אשר"י כתב דברכוב - ברביעית בעי שלושה מילין. וביותר

⁷ דא"כ מאי קאמר רב נחמן לא מעליא הא שמעתא, דהא אנא כל כמה דלא שתינא רביעתא לא צילא דעתאי, מה עניין צילותא אצל תפילה (שלא שייך צילות דעת אלא לעניין הוראה. תוספות הרא"ש)!

⁸ או"ח צט,א. ובביאור הגר"א (ס"ק א) לאחר שהביא דעת הרמב"ם והטור שמי ששתה רביעית יין אל יתפלל, כתב: ואף תוספות מודו בזה (וראה באריכות הערה בברכת אליהו). מקורות - רמב"ם (הל' תפילה ד,יז). רבינו חננאל (ד"ה אמר רב יהודה). תוספות (ס"ד א', ד"ה שתה). רא"ש (סי' ה).

⁹ כדאמרינן, (ברכות כ"ו א'), טעה ולא התפלל ערבית - מתפלל בשחרית שתיים. שחרית - מתפלל במנחה שתיים. רבינו פרץ (הגהות על הסמ"ק, מצוה יא, הגהות אות ע"ז). תוספות (ס"ד א', ד"ה שיכור). רא"ש (סי' ה).

¹⁰ או"ח צט,א. וביאר הגר"א (ס"ק ב), שראיה שדין אנוס לו, ממש"כ בברכות, ט' א', דההוא זוגא דרבנן דאשתכור וכו', עיי"ש (וראה מש"כ בספר "נתיבי הלכה" ברכות, ח' ב', מהדורה שניה, בסוגית הגדרת הזמן שבין עלות השחר להנף החמה). וכתב המשנ"ב (ס"ק ו) שאפילו התחיל לשתות אחר שהגיע זמנה, שהיה סבור שיהיה לו שהות להתפלל, גם כן שוגג מקרי. ומיהו ודאי אם הוא סמוך למנחה ויעבור הזמן ודאי אם ישתכר שלא יוכל להפיג את יינו בזמן קצר כזה, מזיד הוא לכולי עלמא ואין לו תשלומין.

¹¹ כדאיתא בירושלמי (פרק קמא דתרומות הל' ו): "ואכלת ושבעת", ואפילו מדומדם.

¹² דטעמא דתפלה משום דבעיא כוונה יתירה מפני שהוא כמדבר בפני המלך, ומצינו בכל מקום לכוונה חמיר דין תפלה מק"ש, כדאמר בכולה מכילתין (במסכת ברכות) גבי שאין דעתו מיושבת, ובא מן הדרך, ומיצר (=טרוד), כולן לענין ק"ש קורין, ומברכין על המזון וכל הברכות כולן, וכדאמר לענין מצות מגילה קראה מתנמנם יצא והיכי דמי מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהזורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר, ולכתחלה נמי קרי; ואלו לעמידת תפילה, כיון שאינו מדבר בפני המלך אל יתפלל. רמב"ן. אמנם בביאור הגר"א (או"ח צט,א, ס"ק ד) הרחיב לבאר דברי הירושלמי בעניין זה, ולפי דבריו מסקנת הירושלמי לאסור שיכור בק"ש (והו"ד במשנ"ב, ס"ק ח).

¹³ או"ח צט,א. אמנם עיין בביאור הגר"א (ס"ק ד), ולפי דבריו יש להחמיר לכתחילה בשיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך אף בשאר ברכות. והביאו המשנ"ב (ס"ק יא). וכתב עוד המשנ"ב, שכל זה כשלא הגיע לשכרותו של לוט; דאי לאו הכי, כשוטה ייחשב לגמרי לכולי עלמא, ופטור אז מכל המצוות; על כן אפילו בדיעבד אם קרא אז ובירך לא מיפטר בכך, שהרי פטור היה באותה שעה וחייב אח"כ לחזור ולקרות ולברך. מקורות - רמב"ן (ברכות כ"ב ב', ד"ה אבל לעניין). תוספות (עירובין ס"ד א', ד"ה שיכור). רא"ש (סי' ה). מרדכי (רמז תקיב).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מרביעית, אין דרך מטרדתו¹⁴. והמאירי כתב רק שברביעית ורכוב, בעי שלושת מילין¹⁵. אמנם הבה"ג והסמ"ג כתבו רק דברכוב, אפילו יותר מרביעית דרך מפיגה היין¹⁶. והרי"ף, רמב"ם ורא"ש, השמיטו דין רכוב לגמרי. והשו"ע¹⁷ פסק כבה"ג. שאני יין האיטלקי דמשכר טפי: כתב המאירי, שכן הדין בין חזק ומשכר הרבה. וכתבו הגאונים שכל אחד שהוא שתוי, סגי ליה לפי מה שמרגיש בנפשו שיפיג יינו. וכן פסק השו"ע¹⁸. וכתב בתרומת הדשן, שלכן אין נזהרים ביינות שלנו שאינם חזקים, שמתפללים אע"פ ששתה רביעית ויותר. וכן פסק הרמ"א¹⁹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן צט)

- א. שתה יין כדי רביעית, אל תפלל עד שיסיר יינו; ואם שתה יותר, אם הוא יכול לדבר לפני המלך, אם התפלל תפלתו תפלה, ואם אינו יכול לדבר לפני המלך, אם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו; ואפלו אם עבר זמן התפלה, משלים אותה בתפלה שאחריה, כדן שוגג.
- הגה: ודין קריאת שמע כדן תפלה, אבל שאר ברכות יכול לברך אף על פי שהוא שכור (מקדכי ריש פרק הדר הגה' מימוני פרק ד' מהלכות תפלה).
- ב. דרך מיל, ושנה כל שהוא, מפיגין את היין; והני מלי כששתה רביעית, אבל אם שתה יותר, כל שכן ששנה משכרתו ודרך טורדתו; והני מלי במהלך ברגליו, אבל רוכב, ודאי דרך מפיגה היין.
- ג. כל אחד שהוא שתוי, סגי ליה לפי מה שמרגיש בנפשו שיפיג יינו.
- הגה: ולכן אין נזהרין ביינות שלנו, שאין חזקין, שמתפללין אף על פי ששתו רביעית ויותר; (ת"ה סימן מ"ב) וכל שכן אם מתפללים מתוך סדור שבגדו, שאין חוששין לשכרות מעט, כן נראה לי.

¹⁴ דהיינו שהבין שלמסקנת הגמרא ברוכב יש יתרון וחסרון: היתרון הוא שמפיג אף יותר מרביעית. והחסרון שאפילו ברביעית לא מספיק רכיבת מיל, אלא שלושה מילין.

¹⁵ אבל ביותר מרביעית כתב שדרך טורדתו, ולא הזכיר דרכוב שאני. משמע, שגם אם הוא רכוב לא מהני.

¹⁶ דהיינו שהזכירו רק את היתרון ולא את החסרון (שברביעית בעי ג' מילין ברכוב). וסוברים שלא נקט ג' מילין בדווקא, אלא כל אחד שהוא שתוי סגי ליה לפי מה שמרגיש בנפשו שיפוג יינו. ולכן לא קאמר רבן גמליאל "יטייל ג' מילין", אלא "עד שיפיג יינו". וקרה שבג' מילין פג. ביאור הגר"א (או"ח צטב, ס"ק ה).

¹⁷ או"ח צטב, מקורות - בה"ג (הלכות ברכות פ"ה בתחילתו); סמ"ג (לאוין ס"ו, ש, בסופו). הגהות אשר"י (ס"ו ה). מאירי (בית הבחירה, ס"ד א', ד"ה שתוי).

¹⁸ או"ח צטג, מקורות - גאונים (הו"ד באוהל מועד, שער התפילה, דרך ג, נתיב ז).

¹⁹ או"ח צטג, וכתב הגר"א בביאורו (ס"ק ז) כמו שכתוב בעירובין שאני יין האיטלקי דמשכר טפי (הרי שיש חילוק בין יין בינוני לייין חזק). והוא הדין להיפך (שיש חילוק בין יין בינוני לחלש). מקורות - תרומת הדשן (ס"ו מב).